

Н.В. Нікоряк

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

КРИЗОВИЙ АСПЕКТ ЯК ГЕНЕРУЮЧА ФАЗА В ЖАНРОЛОГІЇ (ВІД ЛІТЕРАТУРИ ДО КІНОСЦЕНАРІЮ)

Серед розмаїття аспектів сучасного літературознавства, на жаль, поза увагою залишаються проблеми, пов'язані з трансформаціями літературного тексту у видовищні художні форми. Йдеться не про драматургію, що давно вже вважається одним із самостійних літературних видів, а про сценарій, який сьогодні можна визначити продуктивною видовою формою, яка у свою чергу генерує різноманітні жанрові модифікації. Актуальність дослідження цього питання очевидна й заслуговує на увагу.

Коментуючи сучасне трактування сценарію, зазначимо, що він розглядається наукою як прикладний жанр, оскільки працює не тільки в кінематографі, але й у будь-якій галузі літературно-драматичної та театральної творчості, до того ж активно експлуатується телебаченням. Тому нерідко внаслідок такого “синтетичного статусу” кінодраматургія здебільшого випадає з поля зору як літературознавців, так і теоретиків кіно [4, с.132], хоча явище жанрової модифікації чи переродження однієї мистецької форми в іншу обов'язково симптоматизує та супроводжує будь-яку культурну кризу, що само по собі заслуговує на особливу увагу.

Однозначні тлумачення такого явища, як *сценарій*, на сьогодні практично відсутні. Читаємо: “сценарій – тепер це насамперед літературний твір, за яким робиться кінофільм” [3, с.302]; або “літературний сценарій – драматургічний твір, що визначає зміст, образи, жанрове і стильове рішення фільму” [5, с.214]. Проте такі визначення вочевидь нечіткі. Звертаючись до історії названого явища, знаходимо, що ранні кіносценарії давали лише короткий опис подій майбутньої стрічки, приблизно вказуючи, що повинно відбутися в кадрі. Такий сценарій не був спочатку навіть “технічним документом”, оскільки не передбачав ні способу зйомки, ні місця, де вона повинна відбутися [1, с.13]. Він ще не мав нічого спільного з літературою, оскільки автори-сценаристи першочергово вишукували лише сюжет, історію, а не спосіб художньої реалізації сценарного матеріалу. Ситуація змінюється після того, як сценарії почали друкувати на сторінках періодичних видань – у 1915-1917 рр. їх друкував журнал “Пегас” [1]. Саме відтоді перед читачами сценарії почали з'являтися вже літературно обробленими. Отже, журнал “Пегас” увів до обігу певну літературну форму, яка згодом, однак, неодноразово змінювалася. Таким чином, виокремлюється нова своєрідна гілка літератури, яка за традицією продовжує називатися сценарієм, хоча в

неї спільного з тими давніми сценаріями мало чого лишилося. Сьогодні кіносценарій як автономна літературна форма не розчиняється в існуючій жанровій системі і не зникає як такий; він живе вже своїм власним, подекуди незалежним від кінематографа життям [2, с.233]. Більше того, зараз наука одержала змогу спостерігати й зворотний процес: ми маємо сценарії, які народилися з фільмів. Одним із яскравих прикладів такого явища є сценарій “Землі” О. Довженка, який було опубліковано лише через 25 років після зйомки фільму (у 1930 р. знято фільм, у 1955 р. опубліковано сценарій). Проте, за зауваженням критики, це вже не “запис за фільмом” і навіть “не запис після фільму”, а самостійний літературний твір із усіма ознаками довженківської поетичної прози [1, с.65-66].

Отже, натепер за їхньою генетичною природою можна виокремити вже два самостійних різновиди сценарію: це або самостійний твір літератури, або та першооснова, за якою надалі утворюється новий, самостійний кінотекст. В обох випадках абсолютно природною є складність творчих стосунків між подібними мистецькими формами в аспекті їх взаємофункціонування, оскільки взаємопроникнення й взаємовплив різних видів мистецтва відбувається постійно, супроводжуючись, як правило, жанровими кризами та їхнім подоланням через утворення нових видів. Результатом такої “співпраці” різноманітних жанрово-видових форм є зародження й буття нових художніх явищ. Спроба літератури освоїти нові сфери мистецтва, пристосуватися до нових умов культури вказує на її життєздатність в існуючій культуросфері.

1. *Белова Л.И.* Сквозь время. Очерки истории советской кинодраматургии. – М.: Искусство, 1978. – 343с.
2. *Габрилович Е.И.* «Кинодраматург – это кинематографический писатель» // Лит. учеба. – 1981. – № 3. – С.232 – 236.
3. *Лесин В.М., Пулинець О.С.* Короткий словник літературознавчих термінів. – К.: Радянська школа, 1961. – 370 с.
4. *Ткаченко О.А.* Мистецтво слова: Вступ до літературознавства. – 2-е вид., випр. і доповн. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2003. – 448 с.
5. Українська радянська енциклопедія. – К., 1963. – Т.14. – С.214.